

Den sammenbragte familie

Modelfotos: Polfoto

*Først bliver forældrene skilt,
så finder de nye partnere. Ikke nemt for børnene,
ikke nemt for stedforælderen.
Problemerne slår igennem hos PPR-psykologen.*

Stedforælderrollen og børns trivsel i sammenbragte familier er en problemstilling, jeg som børnepsykolog og skolepsykolog ofte støder på.

Historisk er den fulgt i kølvandet på det stigende antal skilsmisser, som opstod i de industrialiserede lande i anden halvdel af dette århundrede. Tidligere var det sådan, at folk på godt og ondt blev sammen i ægteskabet, og skilsmisse var en sjældenhed. Sådan er det som bekendt ikke mere. Høj skilsmisserate, brudte familier og ændrede familiemønstre er en realitet.

Mange børn oplever ikke alene, at deres forældre bliver skilt, men tillige, at deres forældre gifter sig igen eller danner par med nye partnere. Dem skal børnene nu lære at forholde sig til, ligesom de skal lære at forholde sig til børnene.

I England oplever en femtedel af alle børn ændrede familiemønstre, skriver Gill Corell Barnes (1991). I Danmark var skilsmisseraten i 1985 49,5 % ifølge Statistisk Årbog. I 1995 var den 37,28 % – måske som følge af fokus på AIDS-problematikken og de ændrede seksualvaner som følge deraf? Skilsmisseprocenten svinger år for år, men er generelt høj i Danmark.

Behandlersystemet har med denne nye tendens i familiemønstrene fået en stor opgave at arbejde med. Erfarings-

ringsdannelse og behandlingsstrategier er i deres vorden, men bliver i stigende grad belyst.

Hovedpine

Det er ikke alle skilte, der finder en ny partner, men mange gør, og mange genetablerer sig i nye familier. En mor siger i denne forbindelse: „Og – når man er forelsket, er det naturligt, at man ønsker sig et barn sammen, også selv om vi i forvejen tilsammen har tre børn fra vores tidligere forhold.“

At behandlersystemet i stigende grad bliver inddraget i forbindelse med stedfamilieproblematik, er ikke så underligt. En stedfamilie kan nemlig ikke lige etableres som en ny kernefamilie. Stedfamilien er forskellig fra kernefamilien. Nye personer skal forholde sig til hinanden. Ny familiestruktur og nyt familiehierarki skal dannes. Bånd til tidligere familier skal fungere, samtidig med at grænser og indflydelse mellem de forskellige familier, som børnene pendler fra og til, skal finde et fornuftigt og for alle acceptabelt grundlag.

Alting i forbindelse med etablering af stedfamilie tager tid, siger Minuchin og Nichols i „Difficult Divorce“ (1993). To forskellige historier mødes, og de er ikke komplementære, som man troede. En ny skal skabes.

Det er her, behandlersystemet ofte ▶ ▶ ▶

*Mange børn fortæller os,
at de er kede af, at deres far og mor er skilt,
og ikke kan lide deres stedfar eller stedmor*

inddrages, for det volder problemer at acceptere hinanden i en ny familie, acceptere hinandens fortid og skabe en ny historie sammen.

Problemerne viser sig ofte udadtil via stress-symptomer hos børnene. Der ses adfærdsproblematik, maveproblemer, problemer med blæretarmkontrol, hovedpine eller indlæringsvanskeligheder. Ofte er det dagplejemoderen, børnehaven eller skolen, der indledningsvis inddrager behandlerens systemet.

Mange børn fortæller os, at de er kede af, at deres far og mor er skilt, og ikke kan lide deres stedfar eller stedmor. Når vi går nærmere ind i sagen, viser det sig ofte, at der er kaotiske forhold i barnets hjemlige miljø, vi som psykologer kan være behjælpelige med at strukturere om til lidt mere hensigtsmæssige mønstre. Hvis vi vel at mærke har den basale viden om, hvordan vi skal gribe problemerne an.

Basal viden

Vigtigt for børn og forældre i et nyetableret forhold er viden om nogle generelle behov, som er betydningsfulde for *alle*, skriver Visser og Visser (1996). Dette er grundbegreber, som set ud fra en humanistisk-psykologisk synsvinkel skal være dækket, for at man kan være funktionsduelig og have overskud til at tackle hverdagens krav og udfordringer:

A) Behov for at tilhøre en gruppe. B) Behov for at blive taget sig af, påskønet og elsket af nogle betydningsfulde andre. C) Behov for personlig selvbestemmelse og kontrol.

Nedenstående principper finder jeg betydningsfulde som baggrundsviden i forbindelse med samtaler/behandling, når det drejer sig om stedfamilieproblematik:

Den biologiske forælder skal være

leder for opdragelse, regler og disciplin. Stedforælderen skal fungere som assisterende forælder. (Minuchin og Nichols, 1993. Visser og Visser, 1996). Forælderen skal være den, der opdrager, og stedforælderen den, der støtter og supplerer.

Der er ofte autoritetseftergivelse efter en skilsmisse – børnene tager over. Rikke Schwartz skriver om autoritetseftergivelse (1984): „Den dårlige samvittighed virker sådan, at forældrene giver efter for barnets ønsker på en række områder, fordi noget er synd for barnet.“

I forbindelse med et nyt parforholds etablering skal nye regler kombineres og fungere – forventningerne overgår ofte realiteterne. (Minuchin og Nichols, 1993). Det tager tid at opnå tilhør i en ny gruppe, siger Visser og Visser (1996).

Et stærkt parforhold er betingelsen for stedfamiliers trivsel (Minuchin og Nichols, 1993). Det nye par skal ikke være forældre/stedforældre hele tiden, der skal også være tid til at dyrke parforholdet – dvs. alenetid som par. Dette er meget vigtigt. Eller anderledes udtrykt: Parforholdet er én dimension af familien og forældreskabet en anden. (Schwartz, 1984)

Ikke en konkurrent

Sammenbragte familier, der struktureres ud fra stedforælders rolle som partner og ikke som medforælder, synes at udvikle mest stabile grænser. I de familier bygges der på det, der er, og herudfra udvikles stedforælders autoritet som en medvoksen, der i forhold til barnet har en opdragende og ofte berigende funktion.

Et parforhold, hvor stedforælderen ikke gør krav på at være ny forælder, undgår også det had, man ofte ser hos børn med stedforældre, der kræver

forælderrollen over for stedbørnene.

Alliance mellem den biologiske forælder og barnet fastfryser ofte udviklingen med hensyn til dannelse af stedforælder-stedbarn-forhold. Det kan være svært at føle et tilhørsforhold for den ny forælder og svært for børnene at miste kontrol og føle et tilhør til stedforælderen (Visser og Visser, 1996). Stedforælderen får den plads, som eneforælderen skaber (Schwartz, 1984). Et nyt barn i en stedfamilie kan indebære alliancedannelse mellem stedforælder og fællesbarn.

Hvis alliancer mellem den biologiske forælder-særbarnet og stedforælderen-fællesbarnet fryser fast, kan det føre til „dobbeltrianglering“ i den sammenbragte familie. En sådan struktur i en familie er konfliktskabende og truende for børns trivsel og udvikling.

Problematikken ligger i nærhed-afstand, men også i fortid-nutid (altså den tidligere familie og nuværende familie). Mere end to forældre må accepteres nu.

Stedforælderen er en *tillægsforælder* og ikke *erstatningsforælder*. Stedforælderen er komplementær til og ikke konkurrent til den oprindelige forælder. (Gill Corell Barnes, 1993). Det sker, at rollefordelingen ændres og bliver mere klar i forbindelse med fællesbarns ankomst, men det kan også gøre ondt på et barn at se „far-mor-glæden“ i den forbindelse og erkende, at den glæde er det ikke part i. (Rikke Schwarz, 1984)

J.J. Hendrickx skriver i en artikel: „Kommentarer til familierapi med adoptivpleje og stedfamilier“ om to typer stedfamilier. Den ene er „de benægtende familier“, som han har erfaring med og har truffet på i sin behandlervirksomhed hos lavstatusfamilier. Denne type familier lever som

en ny kernefamilie og har droppet forbindelsen til tidligere familiemedlemmer. Den anden og mere udbredte familietype er „erkendelsesfamilier“, hvor problematikken med førforældre indgår.

En kombination af de to typer kalder Hendrickx for „de blandede familier“. Ca. 20 procent af alle sammenbragte familier tilhører denne kategori, skønner han, og det er her, problemerne især manifesterer sig og konflikterne opstår. Forældrenes holdning er her nemlig vekslende mellem at kunne forholde sig til og ikke kunne forholde sig til førforældre.

Samkvem er et forstyrrende, men nødvendigt element, siger Rikke Schwartz (1984). Walker og Messinger skriver i „Remarriage after Divorce“, at rollefordelingen i nyetablerede forhold er en gradvis proces, hvor regler skal genforhandles. Det kræver tid, tilpasning og forhandling.

Autoriteten hos stedforældre er især lille, når det angår ikke-hjemmeboende stedbørn. Møde mellem samkvemsbørn, stedbørn og fællesbørn er ikke uden problemer. Familiemøder er en god måde at reducere problemerne på.

Tre stadier

Mary F. Whiteside skriver i „Remarriage Systems“, at foruden almindelig udviklingstilpasning kræves der tilpasning til nye udvendige faktorer efter en skilsmisse og ved et nyt forholds indførelse. Nu er der mere end ét forældresystem at forholde sig til for børnene.

Hun opererer med tre stadier i stedfamilier med hver sine problemfelter: tidlige-, middel- og senere stadier:

1. *Tidlige stadier i nyetableret familie.* Er barnet parat til at engagere sig i ny forælder? Er vrede/sorg/tab bearbejdet i forbindelse med fortidens for-

► ► ► hold? Ny pardannelse kræver tid, forståelse og åbenhed i forhold til barnet. Barnet skal være parat og kan ikke straks afkræves engagement i ny forælder.

Er barnet fri af feltet, hvor forældrene sloges? Er der loyalitetskonflikt? Det er vigtigt for barnet at have god kontakt til forælder for accept af stedforælder. Der må ikke være kamp mellem de to hjem.

2. *Middelstadiet.* Dette stadium indtræder efter to-tre år og er fyldt med konflikt og aktiv forhandling med henblik på konsolidering.

3. *Senere stadier.* Rollefordelingen er klar, familiestrukturen integreret, problemer er af lignende art, som dem man ser i kernefamilier.

Det er nemmest at indføre stedforælderrollen for små børn. Efterhånden som det nye forhold ældes, skulle stedforælderrollen gerne styrkes (med den biologiske forælders accept).

Visher og Visher (1996) omtaler disse stadier som emotionelle trin i en stedfamilie-integration og relaterer disse til terapeutiske opgaver set i sammenhold med de tre ovennævnte generelle behov.

Nogle terapigrundregler

Nedenstående er blot en opsummering af nogle grundregler, som bør tages med i overvejelserne i forbindelse med terapi/samtaler med familier eller sammenbragte familier.

Man må gøre stedfamiliens dynamik normal og gyldig, give positiv feedback, vise og give udtryk for forståelse af problemer, øge selvtillid, fjerne skyldfølelser og legitimere følelser.

Det kan være anvendeligt at supplere med vigtig psykologiundervisning og normalisere situationen med, at situationen indebærer stress og negative

følelser. Terapi med stedfamilier kræver kendskab til stedfamilieproblematik.

Man må reducere hjælpeløshed, lære at være herre i eget hus, ikke tage stedbørns udfald personligt, høre hinanden – have tillid og vise tillid.

Der skal arbejdes på at opbygge parforholdet. De voksne skal være dem, der bestemmer.

Der skal sikres positivt samarbejde mellem de to hjem.

Ofte er følelserne så meget i kog, at individuel terapi må anvendes som indfaldsvinkel til par- og senere familierterapi.

Som supplement til de terapeutiske grundregler i forbindelse med terapi med stedfamilier er der også nogle vigtige terapeutiske opgaver, som her kan skitseres:

Håndtere tab/ændringer, sige farvel til fortiden og goddag til fremtiden, forhandle på udviklingsbetingelser/behov. Spørgsmålet: Hvor står vi nu, hver især? er relevant. Der skal etableres nye traditioner. Der skal etableres et solidt parforhold, og det kræver alenestunder. Der skal etableres nye relationer stedforælder-stedbarn – også dette kræver alenestunder. Kommunikation og samarbejde mellem de to hjem skal fungere. Stedforælderen skal involveres i børns hverdag i skole, institution, sport og lignende.

Familiesystemet er i sammenbragte familier som i almindelige familier i konstant udvikling og under konstant forandring. Åbenhed og forhandling er påkrævet. Problemer skal tackles og omdifineres positivt. Der skal tages hensyn til udviklingstrin. Stress og sorg skal bearbejdes og forventningerne til hinanden skal være realistiske.

Bodil Bech er autoriseret psykolog og ansat på PPR-Øst i Aalborg

Litteraturliste:

Barnes, Gill Corell: Stepfamilies in contest – The post divorce process. Tavostoc Clinic, London. Published in The Association on Child Psychology and Psychiatry. 1991.

Haley, J. & Grov, D.: Conversations on Therapy, kap. 1: Empowering Fathers – A Stepfather with Twins. U.å.

Hendrickx, J.J.: Kommentarer til familierapi med adoptiv-, pleje- og stedfamilier.

Isaacs, A. Montalvo & Abelson: Difficult Divorce, Basic Books 84, kap. 10: Assisting with Blending.

Minuchin, S. & Nichols, M.P.: Family Healing, part 4: Remarriage, pp. 193-236. The Free Press. New York. 1993.

Minuchin, S.: Family Kaleidoscope, Part 1: Patterns of Remarriage. Written with Virginia Goldner.

Schwartz, Rikke: Gift igen – hvad med børnene? Bibliotek for socialpædagoger og socialarbejdere. Gyldendal. 1994.

Visher, K. & Mesinger, L.: Remarriage after Divorce: Dissolution and Reconstruction of Family Boundaries, pp. 185-192.

Whiteside, Mary F.: Remarriage System, kap. 7.

*Man må reducere hjælpeløshed, lære at være herre i eget hus,
ikke tage stedbørns udfald personligt,
høre hinanden – have tillid og vise tillid*